

Ásványi Ilona

Újabb töprengések... az egyházi könyvtárak és az Egyházi Könyvtárak Egyesülete régi-új feladatairól¹

*„... hasonlítva a házigazdához,
aki kincseiből régít és újat hoz elő.”²*

A rendszerváltozás után az egyházi könyvtárak sajátos utat jártak be, nevezetesen: ahhoz, hogy élő könyvtárak legyenek, hogy könyvtárként és nem múzeumként vagy irattárként tekintsenek rájuk, vállalniuk kellett bizonyos közfeladatokat, *közgyűjteményi jelleget*, a települési könyvtárakra jellemző nyitottságot és nyilvánosságot, mely sajátosságok valójában idegenek tőlük.

Ha az egyházi könyvtárak aktuális állapotát és feladatait szeretnénk számba venni, érdemes történeti szempontból nézni ezeket a gyűjteményeket.

Az egyházi könyvtárak csoportja az egyik legősibb könyvtártípus, hiszen könyvtára vagy valamilyen világi vagy egyházi méltóságnak, illetve egy vallási közösségnek, intézménynek volt. Később ezek a könyvtárak nyitották ki kapujukat a tudósok-gondolkodók-„írástudók” előtt, ezzel a mai szakkönyvtárak elődei lettek, egyesek az oktatás szolgálatába állva a felső- és középiskolai könyvtárak előzményeivé váltak, mások – még szélesebbre tárva a kapujukat a nagyközönség előtt – a mai települési könyvtárakhoz hasonlóan közkönyvtári feladatokat vállaltak.

Amikor a magyarországi egyházi-felekezeti könyvtárakról beszélünk, leginkább a rendszerváltozás előtti ötven évet emlegetjük felháborodottan és szomorúan, de reméljük, hogy lassan az 1989 utáni huszonöt évet is, amikor, örömmel, sikerekről és eredményekről is beszámolhatunk. 1945, a második világháború, 1948, a „fordulat éve” és az iskolák államosítása, 1950, a szerzetesrendek feloszlatása, az állam és egyház közötti paktum megkötése után a magyarországi egyházi könyvtárak egy része megsemmisült, mások állományát megtizedelték, a legtöbb könyvtár zárt raktárrá vált, és csak kb. 10 gyűjtemény működött könyvtárként. A jelentős muzeális gyűjteménnyel (Esztergom, Pápa, Ráday) és teremkönyvtárral is bírók (Sárospatak, Debrecen, Kalocsa, Eger, Pannonhalma), a kisebb felekezetek könyvtárai: Evangélikus Országos Könyvtár, Unitárius Könyvtár, szentendrei

szerb ortodox könyvtár, vagy az oktatás szolgálatában álló, de jelentős szakkönyvtári vonásokat mutató könyvtárak, pl. a rabbiképző könyvtára. A nyitott könyvtárak és a bezárkózott könyvraktárak kettő kivételével – a zirci ciszterci és a gyöngyösi ferences könyvtár – az 1950-es éveket követő évtizedekben is az egyház kezében maradtak.

Egy könyvtár működtetése – könyvtártípustól függetlenül – a fenntartó feladata. Mivel az 1950-es évektől kezdve az egyház élete, tevékenysége szinte megszűnt, illetve illegálisba, vagy a templomok falai közé szorult vissza, államilag ellenőrzötten, az egyházi könyvtárak is vagy megszűntek, vagy egyféle megtűrségben, múzeumként léteztek, így a fenntartói jogok és kötelezettségek is szüneteltek. A könyvtárosok gyakran díjazás nélküli papok, szerzetesek, lelkészek és lelkésznék voltak, akik inkább címként viselték a bibliothecarius nevet.

A rendszerváltozás, 1989-ben, először a politikai-társadalmi-gazdasági környezet megváltozását jelentette, egyéb területeken – mint pl. az oktatás, kultúra – évekkel később lehetett érezni változást. 1990-ben bontották fel az 1950-ben megkötött kényszerű megállapodást az állam és egyház között, és megszületett a vallásszabadságról szóló törvény,³ melynek következményeként az egyház ismét működhett. Ám az egyház elsődleges küldetése, feladata az evangelizáció, pasztoráció, a szociális tevékenység, és csak ezt követi a kulturális terület, ahol elsőbbséget élvez az oktatás-nevelés, a könyvkiadás, sajtó, média és csak utána jön a kultúra egyéb területe, pl. a gyűjtemények ügyei. Mint tulajdonosoknak az egyházaknak lett volna feladata a könyvtárak működtetése, fenntartása. Ám az egyházak a megváltozott körülmények között az újra-működésüket az előbb felsorolt sorrendben kezdték meg, és folytatták, jóllehet immár, legálisan, szabadon.

Az egyházi könyvtárak történelmi tradíciók alapján, a legtöbb helyen gazdasági, szervezeti stb. szempontból szorosan összetartoznak, olykor nehezen szétválasztható módon *együtt* működnek a levéltárakkal és múzeumokkal. A könyvtár-levéltár-múzeum mint intézmény és mint alkalmazott tudományterület egy közös ősből származik, így tehát az egyházi könyvtárosok, levéltárosok és muzeológusok kicsit jobban értik, hogy az információs technológia korszakában ismét lehetővé válhat virtuálisan és valóságosan a közösség e három intézmény és terület között. Ám azért a három szakma mégiscsak különbözik egymástól, másféle gondolkodásmód, másféle terminológia, másféle elmélet és gyakorlati megvalósítás. Talán éppen ezért keresték *először külön* a levéltárosok és aztán külön a könyvtárosok az együttműködést. 1993-ban, Debrecenben jött létre a MELTE, a Magyar Egyházi Levéltárosok Egyesülete, és 1994-ben az Egyházi Könyvtárak Egyesülése, az EKE.

1994-ben 23 történelmi egyház és felekezet könyvtárának vezetője, képviselője gyűlt össze Kalocsán, hogy megszervezzék egy független szakmai szervezetet, mely képviseli az egyházi-felekezeti könyvtárak érdekeit a politikai és szakmai döntéshozók felé, akár azokkal szemben is. Az egyesületet 1995-ben jegyezte be a Fővárosi Bíróság. Az alapítók az 1950 után is működő könyvtárak vagy a fenntartó egyházi intézmény falai közé elzárt, zömmel katolikus egyházmegyei, szemináriumi, és szerzetesi gyűjtemények voltak. Később csatlakoztak a muzeális gyűjteménnyel is bíró református középiskolai, illetve az rendszerváltás után alakult egyházi felsőoktatási könyvtárak. Napjainkban az Egyházi Könyvtárak Egyesülésének több mint 60 tagja van, köztük határon túli magyar (erdélyi, kárpátaljai) könyvtárak.⁴

Az Egyházi Könyvtárak Egyesülése az AKThB (Arbeitsgemeinschaft Katholisch - Theologischer Bibliotheken), a német katolikus teológiai könyvtárak munkaközössége mintájára jött létre, de ökumenikus jelleggel.⁵

A környező szocialista utódállamokban napjainkban – Lengyelország kivételével – nem tudunk hasonló szerveződésről, szervezetről, de ezekben az országokban másmilyen volt az egyházi könyvtárak sorsa a második világháború után. Magyarországon – a környező országokkal ellentétben – két egyházi gyűjtemény kivételével, ha meg is tizedelték, de nem államosították az egyházi könyvtárakat, tulajdonosuk és fenntartójuk az adott felekezet-egyház maradt – napjainkig, míg más országokban államosították a gyűjteményeket és ezután az állam lett a fenntartó, az állam fizette a működési költségeket és az alkalmazottak bérét.

Az egyesület bizonyos értelemben alulról jövő kezdeményezés volt, és az egyes, a lehetőségek és köztétések között jól-rosszul működő könyvtárakban folyó munkára épített. Az összefogással a könyvtárak sokkal nagyobb erőt tudtak képviselni mind az egyházi fenntartók, mind az állami döntéshozók felé, mint külön-külön. Ez még úgy is igaz, hogy az egyesület, *különböző* felekezetekhez tartozó, *különböző* típusú, *különböző* nagyságú gyűjteményeket fogott össze, és akkor is, ha valójában minden könyvtári feladat: megőrzés, gondozás, feltárás, szolgáltatás, az egyes könyvtárakban, helyben „dől el”.

Az összefogás kézzelfogható eredménye volt egyfajta öntudatra ébredés. Az egyházi könyvtárak helyet kértek a magyar könyvtári rendszerben, hálózatban. Tisztában voltak azzal, hogy eredményeket csak szakszerűséggel tudnak elérni: ha könyvtáraikban „a” könyvtárra mint intézményre jellemző munka folyik – könyvtártípustól független értelemben. Sajátos fenntartóinkkal – felekezethez való tartozástól függetlenül – persze megvoltak és megvannak a magunk harcai, ahogy minden más könyvtárnak, de még bizonyos értelemben a fenntartóinknak is segítettünk azzal, hogy tudatosítottuk és artikuláltuk azt, hogy a nemzeti kulturális örökség részét képező gyűjtemény megővése, fenntartása és szolgáltatása az állam kötelessége is, nemcsak egyházi-fenntartói feladat.

Az egyházi gyűjtemények finanszírozása alapvetően két forrásból származik: az első az *egyházi közgyűjteményi támogatás*, melyet az 1997-ben létrejött, a magyar országgyűlés által 1999-ben jóváhagyott ún. Vatikáni megállapodás⁶ rögzített, a másik a *fenntartói támogatás*, mellyel kapcsolatban az imént utaltunk arra, hogy az egyházi fenntartónak a gyűjtemények mellett prioritást élvezve templomokat, papokat-lelkészeket, közösségeket, szociális szervezeteket, iskolákat és hitoktatókat kellett fenn- és eltartania.

Az egyházi közgyűjteményi támogatás 1997 és 2003 között növekedett, 2003-2004-ben stagnált, 2005-ben nőtt, 2006-2007-ben csökkent, ill. stagnált, 2008-ban csökkent, 2009-ben nőtt, 2010-ben csökkent, 2011-2016-ig nőtt, 2014-től jelentősen megnőtt.⁷ A támogatást 14 bejegyzett felekezet kapja, az elosztás tükrözi a magyarországi felekezeti arányokat. A továbbosztást az egyes felekezetek vezető testületei végzik.

Az Egyházi Könyvtárak Egyesülése „képbe hozta” a politikai és szakmai döntéshozók előtt az egyházi könyvtárakat, az elmúlt évtizedekben elfeledett, ellehetetlenített, mellőzött könyvtártípust. Az egyesület részt vett az 1997-es CXL. kulturális törvény megszerkesztésében, mely törvény biztosította a magyar könyvtári rendszer új jogi alapját. Ez a törvény készítette elő a nyilvános könyvtári státuszt és szolgáltatást. Az 1997-es törvény minden magyarországi könyvtárra vonatkozott, a nyilvános státusz vállalása a két alapvető forráson túl további forrásokat biztosított az egyházi könyvtárak számára.

Az Egyesülés mint egyesület, a minden könyvtárra érvényes 1997-es törvény és az 1999-ben megszületett nyilvános könyvtári státuszra vonatkozó kormányrendelet alapján sikeresebben lobbizhatott *pályázati forrásokért* az 1993-ban létrehozott NKA-nál és volt időszak, amikor a minisztériumnál is.⁸

Az egyes egyházi gyűjtemények újjáéledése a rendszerváltozás után nem volt könnyű. Az egyesülés különböző felekezeti kollégákat gyűjtött egybe, akik nem vagy alig ismerték egymás nyelvét, régmúlt- és közelmúltbeli történelmét, egyházi-felekezeti hierarchiáját, liturgikus és vallási szokásait.

Még a nyitott, elfogadó, ökumenikus szellemiségű Egyházi Könyvtárak Egyesülésének is tennie kellett azért, hogy az 1950-es években elvesztett bizalmat helyreállítsa, megszerezze, nevezetesen, hogy bebizonyítsa: az Egyesülés nem „báránybőrbe öltözött farkas”, amely új, rejtett államosítást, burkolt rekvirálást készít elő, hanem tényleges közvetítő kíván lenni állami döntéshozó és egyházi fenntartók között, a gyűjtemények javára. Az egyesület vezetése tisztában volt azzal, hogy csak a szakmaisággal, szakszerűséggel lehet hiteles, nyerheti el a bizalmat, érhet el eredményt. Ezt leghamarabb a tagság értette meg, mert a rendszerváltozás után, szerencsére egyre több könyvtár élére került az egyéb: teológia, filozófia, történelem, latin, görög stb., ezekben a könyvtárakban különösen is fontos és jól használható szakismeret mellett könyvtárosi végzettségű és fiatal kolléga, akik már korszerű információtechnikai ismeretekkel is rendelkeztek. Ők – ha meg is vívták a maguk harcát saját fenntartóikkal – partnerek voltak abban, hogy feltérképezzék és megfogalmazzák a saját gyűjteményükre vonatkozó nehézségeket, hiányokat, és közösen keressék a megoldásokat, megismerjék a legújabb technológiát. Az Egyházi Könyvtárak Egyesülése ennek érdekében szakmai konferenciákat, összejöveteleket, értekezleteket, rendezvényeket szervezett, részt vett a világi könyvtárak és szervezetek hasonló rendezvényein, szakmai projektekben, igyekezett jelen lenni a saksajtóban.

Az Egyesülés tevékenységének egyik jellemzője, hogy figyeli a könyvtári szakma aktuális változásait, törekvéseit, trendjeit, igyekszik naprakészen tájékozódni, és tájékoztatni a tagságot, nemegyszer a tervezés fázisában keresi a kapcsolatot a szakmai és más döntéshozókkal.

Az egyesület tagjai évente találkoznak. Mindig más-más felekezet, más-más helyszínen szervezi az összejövetelt, melynek programja: közgyűlés, konferencia, szakmai délelőtti és tanulmányi kirándulás, ez utóbbin bemutatkozunk és tapasztalatot cserélünk.

Az konferenciákon alapvetően két fő téma kerül elő, *az állományvédelem és az információ-technikai kihívások*. Az állományvédelem témakörben a könyvállomány gondozásáról, kezeléséről, a prevencióról, egyedi és általános restaurálásról, a gyűjtemények kultúr-történeti értékéről, és a kulturális örökség védelméről hallhatnak előadásokat az érdeklődők. Az információ-technikai kihívásokkal foglalkozó fórumokon a régi gyűjtemények számítógépes katalogizálása, korszerű integrált rendszerek bevezetése, adatbázis-építés, internetes segédletek használata a könyvtári munkában, a régi és sok esetben holt anyag életre keltése, bemutatása kiállításokon és múzeumpedagógiai eszközökkel, digitalizálás, az egyházi könyvtárak evangelizációs szerepe kerül szóba.

Az egyesület az elmúlt több mint 20 évben az egyik legfontosabb feladatának azt tekintette, hogy életre keltse és visszakapcsolja az egyházi könyvtárakat a könyvtári rendszerbe-hálózatba, és korszerű könyvtárat működtessen – műemléki környezetben.

Az elmúlt két évtizedben az egyházi könyvtárak *feladata* *kettős* volt: egyrészt a *műzeális* állomány tűz-, vagon-, állagvédelme, számítógépes katalogizálása, adatbázisban való

feltárása és közzététele, digitalizálása, nem feledkezve el a szerzői jogi, régi könyvek lévén inkább tulajdon jogi védelemről sem. Másrészt egy folyamatosan gyarapodó *modern teológiai* szakkönyvtári állomány kialakítása és szolgáltatása; a „vasfüggöny” leomlása után a modern teológiai irodalom retrospektív beszerzése, a hiányok pótlása, a gyűjtemény korszerű feltárása és a 21. századi igényeknek megfelelő szolgáltatása.

Annak érdekében, hogy ezeket a feladatokat elvégezzék – ahogy a bevezető sorokban is utaltunk rá - vállalniuk kellett bizonyos *közgyűjteményi jelleget*. Gyűjteményeiket, szerzeményezésüket, állománygondozásukat és szolgáltatásukat, valamint a könyvtárhasználók körét tekintve könyvtáraik azonban *inkább szakkönyvtárak és muzeális dokumentumokat őrző*, gyakran múzeum-jellegű teremkönyvtárral bíró intézmények.

Vissza és előre tekintve úgy látszik, hogy a munkát egyesületi szinten e kettősségben kell folytatni: vannak régi és vannak új feladatok.

„Régi,” folyamatos feladat a *muzeális gyűjteménnyel* rendelkező könyvtárak katalogizálása és közzététele helyi és országos *adatbázisokban*, ami még nem teljes. A *digitalizálás* és a digitalizált tartalmak tárolása és szolgáltatása Magyarországon még éppen csak elkezdődött, nemzeti összefogásra lenne szükség, melybe az egyházi könyvtáraknak is be kell kapcsolódniuk, hiszen az ezekben a könyvtárakban őrzött anyag a nemzeti kulturális örökség része. Fontos 21. századi kihívás, hogy a muzeális anyagot *kiállítások* formájában, *múzeum-pedagógiai* eszközökkel bemutassák az érdeklődő közönség számára. Az *állományvédelmi munka* folyamatos feladatuk, hiszen mindig korszerűbb vagyon- és tűzvédelmi eszközök, rendszerek jelennek meg, még sok restaurálásra váró kötet van a gyűjteményekben és preventív, általános állományvédelmet kívánó gyűjteményrészek is vannak. Bár törvényben szabályozott, a gyakorlatban országos szinten nem megoldott még a szerzői jogi védelem és a muzeális dokumentumok tulajdonjogi védelme sem.

A muzeális gyűjteménnyel kapcsolatos munka hatékonysága érdekében egyesületi szinten szeretnénk szorosabbra fűzni az együttműködésünket az MTA-OSZK Res Libraria Hungariae Kutatócsoport Fragmenta Codicum Műhellyel. Ennek jegyében tartotta az egyesület 2016 februárjában szakmai napját,⁹ ahol bemutakoztak azok a könyvtárak – Esztergom, Kalocsa – amelyek már jelentős és látványos eredményeket tudnak felmutatni a *kódexfeldolgozás* és *digitalizálás* területén. A kódexek mellett a jövőben szorgalmazzák a *fragmentum*-feldolgozást és kutatást, az *ősnymtatványaik* feldolgozását és adatbázisban, ill. nyomtatott katalógusban való közzétételét. Az egyházi könyvtárak egymással együttműködve töreksenek a muzeális anyag digitalizálására, tulajdonjogunkat megőrizve készek bekapcsolódni a nemzeti kulturális vagyon *országos szintű digitalizálásába*.

Ami az állományvédelmi munkát illeti, az Egyesülés szervezte szakmai napokon kívül az egyházi könyvtáros kollégák részt vesznek az ilyen országos rendezvényeken, továbbképzéseken.¹⁰

„Új” feladatok, vagy inkább régi-új feladatok: A muzeális gyűjtemények megóvása, feltárása és szolgáltatása mellett a következő évek egyik legfontosabb feladata a (teológiai) *szakkönyvtári identitásuk erősítése*. Az *Egyházi Könyvtárak Egyesülésén keresztül az egyházi* könyvtárak mint szakkönyvtárak felmutatása, megerősítése, támogatása, ha lehet, anyagiilag, de legalább módszertanilag, szervezeti kultúrájukat tekintve.

Azt, hogy szakkönyvtár voltuk talán nem is kell olyan nagyon bizonyítgatniuk könyvtárszakmai körökben, igazolja az, hogy 2016 márciusában meghívást kaptak a KSH Könyvtár– MKE szervezte első szakkönyvtári konferenciára.¹¹ Ezen a seregszemlén az egyházi könyvtárak mint *muzeális gyűjtemények, régikönyves szakkönyvtárak*, valamint teológia

és segédtudományai témában *történeti és modern szakkönyvtárak* azonosították magukat, melyek között külön csoportot alkotnak az *egyházi felsőoktatási könyvtárak*.¹²

Úgy véljük, hogy a könyvtárak között a *két alap* típus – azon túl, hogy tiszta típus talán nem is létezik – a *szakkönyvtár* és a *települési könyvtár*. A szakkönyvtárak csoportjába tartoznak a nagy, gyűjtőkör, állomány és könyvtárhasználói szempontból kiemelt, és törvény által kijelölt *országos* szakkönyvtárak; a kisebb, és nevük alapján súlyosnak tűnő, ám a valóságban nem megbecsült (akadémiai) *kutatóintézetek könyvtárai*. A valamiféle lazább vagy szorosabb, hatékonyan vagy kevésbé eredményesen működő hálózatot alkotó *egyéb szakkönyvtárak*: múzeumi, orvosi-kórházi, bírósági, vállalati stb. könyvtárak. Vannak, akik a szakkönyvtárak közé sorolják – nem alaptalanul – a *felsőoktatási könyvtárakat* is.

Az egyházi könyvtárak között – melyekről megállapítottuk, hogy muzeális gyűjtemények, történeti régikönyves szakkönyvtárak, a teológia területén történeti és vagy modern szakkönyvtárak – vannak *kvázi országos hatókörűek*: Evangélikus Országos Könyvtár, Unitárius Könyvtár, sajátos csoportot alkotnak az egyházi felsőoktatási könyvtárak, melyek *felsőoktatási és szakkönyvtárak* – a kétféle feladat, jelleg szétválaszthatatlan pl. a Rabbiképző Zsidó Egyetem Könyvtárában, vannak kisebb-nagyobb, *kutatóműhelyként* is működő egyházkerületi és egyházmegyei könyvtárak. A református gyülekezeti könyvtárak egyszerre mutatnak *települési* könyvtári és *szakkönyvtári* vonásokat.

A szakkönyvtárak helyzete – ahogy ezt a 2016. évi szakkönyvtári seregszmlén artikulálták is – nem könnyű, ahogy soha nem volt az.¹³

Az egyházi könyvtárak szakkönyvtári identitásuk erősítése érdekében folytatják a nemcsak az egyházi könyvtárban dolgozó kollégák, hanem más könyvtártípusban dolgozók körében is igen kedvelt *Szomszédolás*¹⁴ című programot, jelentős, országos nagy szakkönyvtárakban és a *Vendégünk* című programot is, melyen könyvtáros szakmai szervezetek (MKE, IKSZ, EKK, KTE) képviselőit és nagy országos könyvtárak vezetőit látják vendégül.

A modernebb gyűjteményekben – a felsőoktatási és középiskolai egyházi könyvtárakban különösen – a következő években fontos feladat a *minőségbiztosítás*. Ezekben a könyvtárakban a *minőségmenedzsment* szempontjait szem előtt tartva a legkorszerűbb és mindig modernebb informatikai eszközök frissítése, az adott tudományterülettel (teológia és segédtudományai) kapcsolatos hagyományos dokumentumok szerzeményezésén túl internetes adatbázisok építése, közzététele, beszerzése és használatának segítése a fő feladat. A minőségbiztosítás témakörben két szakmai programot szervezett az egyesület. 2015. november 4-én *Könyvtári Közös Értékelési Keretrendszer és minőségbiztosítás a gyakorlatban - Szakfelügyelet* címmel egy szakmai napot,¹⁵ 2016. május 9-10-én pedig egy kétnapos továbbképzést, *Könyvtári minőségirányítás – minőségbiztosítás* címmel, melynek a Tihanyi Bencés Apátság adott helyet.¹⁶

A minőségbiztosítással a nyilvános könyvtári státusz elnyerése, ill. megtartása és a 21. századi informatikai-technikai fejlődéssel változó olvasási, tanulási, könyvtárhasználati szokásokkal való lépéstartás érdekében továbbra is foglalkozni kell. Ezt az ügyet segítik a 2015-ben elindult *szakértői vizsgálatok*.¹⁷

Az Egyházi Könyvtárak Egyesülete koordinálásával az egyházi könyvtárak részt vesznek különböző országos szakmai programokban: *elektronikus információs szolgáltatás*,¹⁸ *jogszabályi változások figyelemmel kísérése*¹⁹ és *véleményezése, egyes, országosan felmerülő szakmai kérdések kidolgozása: könyvtári statisztika, szakkönyvtárak ügyei*.

Az egyesület a magyar egyházi és felekezeti könyvtárak szakmai, érdekképviseleti szervezeteként éppen azért alakult, hogy az efféle témákban tájékozódva összefogja a könyvtárosokat és a fenntartókat, és képviselje az egyházi könyvtárak érdekeit. Több olyan eset is volt az elmúlt 20 év alatt, amikor másságunkat, de együttműködési készségünket is sikerült úgy közvetíteni, hogy ha mentességet nem is kaptunk, de a szakmai-politikai döntéshozók figyelembe vették a sajátosságainkat, értékeinket.

Az egyesület feladatának tekinti a *belső kommunikációs fórumai* és lehetőségei *áttekintését*, és ahol szükséges *átalakítását* (EKE Hírlevél, levelezőlista, EKE-honlap, UNITAS – az egyházi könyvtárak közös katalógusa). Fontosnak gondolja az egyházi könyvtárak egyesületi szintű *jelenlétét a szakajtóban*, és részvételét, *képviselését* minden olyan *szakmai programon*, mely tájékozódásukat vagy éppen munkájukat segítheti.

Az elmúlt több mint két évtizedben néhány egyházi könyvtárban nagyon sok és nagy változás történt, több területen. Fenntartó-váltás, fenntartóképviselő-változás, személyi változás a könyvtár élén, jelentős beruházások: látogatóközpontok és kiállítóterek létesítése, épület-rekonstrukció, akadálymentesítés, raktárbővítés, ezzel együtt a tűz- és vagyonvédelmi rendszer kialakítása, olvasó és kutatótermek kialakítása, berendezése célbútorokkal, integrált rendszerek bevezetése, a számítástechnikai infrastruktúra fejlesztése, retrospektív katalóguskonverzió.

Sok könyvtárban csak kis fejlesztésekre volt mód, nem látványosan. Egy-egy számítógép cseréjére, könyvtári bútor beszerzésére, komolyabb könyvtári szoftver beszerzésére. Különböző nagyságrendekkel folytatódott az állományvédelmi munka, különösen a restaurálás.

A különbség a gyűjtemény „történeti” jelentőségétől függ, és nagy részben attól, hogy mennyire tekintélyes a fenntartó, ill. annak képviselője, mennyire agilis a könyvtár vezetője, vagyis végső soron az emberi tényezőtől. Sok minden függ az anyagi helyzettől, de sok minden nem pénzkérdés, hanem munka, akarat kérdése.

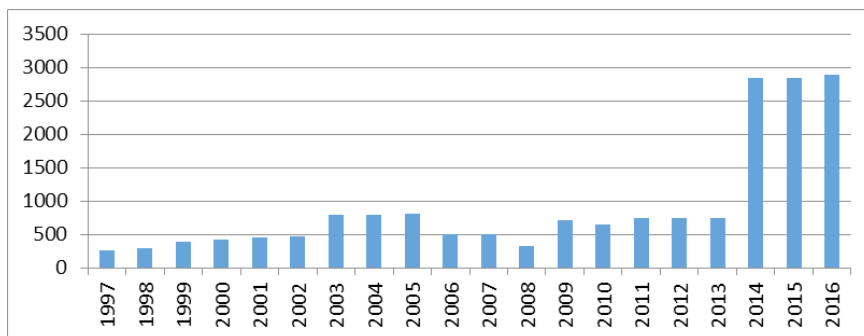
Az egyházi könyvtárosok – amennyire tőlük és a körülményeiktől telik – jól akarják végezni a munkájukat, kamatoztatni kívánják talentumaikat és hűséges sáfárként gondolni a rájuk bízott embereket és javakat. (vö.: 1 Kor 4,2 - *A sáfároktól ... egyet követelnek meg, hogy hűségesek legyenek.*)

JEGYZETEK

1. Utalás: Ásványi Ilona: Töprengések... az egyházi könyvtárak sorsának változásáról. in: Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2011. 6. sz. – p. 3-14.
2. vö.: Mt 13, 52
3. 1990. évi IV. törvény a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról
4. Ismertető az egyesületről és annak munkájáról: I. ÁSVÁNYI Ilona: Tíz éves az Egyházi Könyvtárak Egyesülete, 1. in: Könyvtári Levelező/lap 1. (15) 2004./7. p. 5-11. 2. (15) 2004./8. – p. 3-11 3. (15) 2004./9 p. 3-7. II. ÁSVÁNYI Ilona: Beszámoló az Egyházi Könyvtárak Egyesülete tevékenységéről 2004 és 2007 között 1, in: Könyvtári Levelező/Lap (18) 2007/8. p. 17- 23. III. ÁSVÁNYI Ilona: Az Egyházi Könyvtárak Egyesülésének 15 éve különös tekintettel a 2004 és 2009 közötti időszakra. 15 éves az Egyházi Könyvtárak Egyesülete. Pannonhalma: Egyházi Könyvtárak Egyesülete, 2009. - 54 p. (EKE - füzetek, 1.) IV. ÁSVÁNYI Ilona: „... arra rendelkeztek titeket, hogy munkátokkal maradandó gyümölcsöt hozzatok” (Jn 15,16). 20 éves az Egyházi Könyvtárak Egyesülete, in: Könyv, Könyvtár, Könyvtáros (23). 2014. 9. sz. p. 3-11. ÁSVÁNYI Ilona: 20 éves az Egyházi Könyvtárak Egyesülete, in: Könyvtári Levelezőlap (25) 2014. 9. sz. p. 3-9.

5. Napjainkban három olyan külföldi szakmai szervezet ismert, mely az egyházi felekezeti könyvtárakat fogja össze. Ezek: az Arbeitsgemeinschaft Katholisch - Theologischer Bibliotheken (AKThB), a német katolikus teológiai könyvtárak munkaközösségén kívül a Bibliothèques Européennes de Théologie (BETH), korábban Conseil International des Associations de Bibliothèques de Théologie, a teológiai könyvtárak egyesülési nemzetközi tanácsa, és az American Theological Library Association (ATLA), az amerikai teológiai könyvtárak társasága (egyesülete). Magyarország uniós tagsága előtt kiemelt jelentőséggel bírt, hogy az Európai Unió által is elfogadott BETH, mely az európai egyházi (felekezeti) könyvtárakat fogja össze ökumenikus jelleggel, kezdetől meghívta tagjai közé az Egyházi Könyvtárak Egyesülését. A megfigyelői státusz után 2002 óta az Egyesülés rendes tagja a szervezetnek. A BETH 1996-ban és 2005-ben Magyarországon tartotta éves összejövetelét; 1996-ban Pannonhalmán, 2005-ben Debrecenben. Mindkét alkalommal több elnökségi tag jelen volt a rendezvényen. A külföldi találkozók minden évben részt vesznek az egyesület képviselői. 2004-ben a tisztújító közgyűlés után az egyesület az ATLA-val is kereste az együttműködés lehetőségeit, ám a nagy távolság, ill. anyagi okok miatt a személyes kapcsolattartást nem tudta vállalni a társasággal. Az AKThB-val idővel elhalt a kapcsolat, de tervezik az új kapcsolatfelvételt.
6. 1999. évi LXX. törvény a Magyar Köztársaság és az Apostoli Szentsek között a Katolikus Egyház magyarországi közszolgálati és hitéleti tevékenységének finanszírozásáról, valamint néhány vagyoni természetű kérdéstről 1997. június 20-án, Vatikánvárosban aláírt Megállapodás kihirdetéséről - „Megállapodás, amely létrejött egyfelől a Magyar Köztársaság, másfelől az Apostoli Szentsek között a Katolikus Egyház magyarországi közszolgálati és hitéleti tevékenységének finanszírozásáról, valamint néhány vagyoni természetű kérdéstről”

7.

8. 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről – 64/1999. (IV. 28.) Kormányrendelet a nyilvános könyvtárak jegyzékének vezetéséről – módosítás: 120/2014. (IV.8.) Korm. rendelet – 1993. évi XXIII. törvény a Nemzeti Kulturális Alapról – 9/2006. (V. 9.) NKÖM rendelet a Nemzeti Kulturális Alapról szóló 1993. évi XXIII. törvény végrehajtásáról – 2015. évi CCVII. törvény a Nemzeti Kulturális Alapról szóló 1993. évi XXIII. törvény és a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény módosításáról.
9. (2016. február 24.: Az egyházi könyvtárakban őrzött kódexek és kódex-fragmentumok feldolgozása és digitalizálása – Bp. Piarista Könyvtár) – bővebben: EKE Hírlevél 2016. 2. sz. p. 7-9. http://eke.hu/sites/default/files/csatolmanyok/hirlevelek/13._evfolyam/eke_hirlevel_2016_1_0.pdf
10. Ilyen volt 2015. december 15-én a Magyar Restaurátorkamara rendezvénye az OSZK-ban „Vizes katasztrófák.” A Papír és Nyomdaipari Műszaki Egyesület Restaurátor Szakosztály szakmai előadói napja. Ismertető: EKE Hírlevél 2016. 2. sz. p. 5-6. http://eke.hu/sites/default/files/csatolmanyok/hirlevelek/13._evfolyam/eke_hirlevel_2016_1_0.pdf

Több egyházi gyűjteményben dolgozó kolléga kapott felkérést előadásra a 2016. szeptember 30-án a 25 éves Kunszentmiklósi Pro Bibliotheca Antiqua Baksayana Alapítvány szakmai konferenciáján: Egyházi, iskolai kiskönyvtárak régi/muzeális gyűjteményeinek állományvédelme - Kunszentmiklós. Szervező és levezető elnök: Dr. Balogh Mihály) Előadók és előadások: Dr. Hoppál Péter kultúráért felelős államtitkár (EMMI): A muzeális könyvtárak, és különösen a könyvtári állományvédelem jövője az EMMI olvasatában – Ásványi Iлона helyettes igazgató (Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár), az Egyházi Könyvtárak Egyesülésének elnöke: Állományvédelmi trendek, feladatok és források az egyházi könyvtárakban – Dr. Berecz Ágnes főigazgató (Ráday Gyűjtemény, Budapest) – Dr. Fogarasi Zsuzsa igazgató (Ráday Múzeum, Kecskemét): Állományvédelmi feladatok és megoldások a Duna-melléken. A Ráday Könyvtár és Ráday Múzeum gyakorlata – Dr. Keveházi Katalin főigazgató, (SZTE Klebelsberg Könyvtár), a MOKKA Egyesület elnöke: „a’ könyveknek ... lajstromozása kívánatik”, avagy az állományvédelem a katalógussal kezdődik – Kisari Ottília könyvtárostánár (Baksay Sándor Református Gimnázium és Általános Iskola): Régi könyvtár, új alapítvány a kunszentmiklósi református gimnáziumban – Szókefalvi-Nagy Erzsébet könyvtárnok (Szeged): Az időős bölcs rancái szépek. Nagy gyűjtemény–nagy feladatok az állományvédelemben (Somogyi Könyvtár) – Violáné Bakonyi Ibolya könyvtárostánár (Csokonai Vitéz Mihály Református Gimnázium, Általános Iskola és Kollégium, Csurgó): Kis gyűjtemény–nagy feladatok: hogy csináljuk Csurgón? – Peller Tamás restaurátor: Állományvédelmi tanácsadás és eredmények egyházi gyűjteményekben – Fehrentheil Henriett restaurátor (Ars Alba Bt, Szentendre): Negyedszázados munkánk a kunszentmiklósi gimnáziumi könyvtár állományvédelméért – Hajdu Zsófia Edit okleveles múzeumi- és közgyűjteményi tárgyrestaurátor (Pre-Con Restaurátor Kft): Állományvédelmi tapasztalatok, alkalmazott eljárások bemutatása – Kelemen Eörs igazgató (Pytheas Kiadó, Budapest): Régi könyvek új köntösben. A könyvdigitalizálástól a facsimile kiadásig

11. Szakkönyvtári seregszemle 2016. http://konyvtar.ksh.hu/index.php?s=seregszemle_2016
12. ÁSVÁNYI Iлона: Egyházi könyvtár: muzeális gyűjtemény? tudományos könyvtár? szakkönyvtár? A KSH Könyvtár és az MKE által 2016. március 29-én rendezett „Szakkönyvtári seregszemle 2016” című konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata. in: TMT (63) 2016. 5. sz. p. 198-204.
13. Káplány Géza jeles könyvtáros elődünk írta 1937-ben: *A magyarországi szakkönyvtárak helyzete mindig siralmas volt s részben még most is az. Vannak, melyek, mint intézetük egyszerű függelékei vagy mintegy segédhivataltai, teljesen elégtelen dotációval és személyzettel vagy éppen dotáció nélkül is csupán melékfoglalkozási vagy segédszolgálatos személyzettel rendelkeznek. Vannak ma is szakkönyvtárak, melyek inkább könyv-temetőknek nevezhetők, abová azonban már nem is temetnek könyveket. Pedig - nem érintve a nagykönyvtárak örök értékét és becsét - a szakkönyvtárak ma talán fontosabbaknak látszanak. A világgazdaság mai helyzetében a nemzetek óriási erőfeszítése, a technikai haladás, az ipari és mezőgazdasági termelés terén mind a szakirodalomra utal. A szakirodalom felvilágosítást, tájékoztatást, útmutatást, kenyeret ad a kereső, kutató ember kezébe.* „ KÁPLÁNY Géza: A könyvtárosi élethivatás a könyvtárosképzés tükrében – Budapest: Technológiai Könyvtár Barátainak Egyesülete, 1937. (Klny. A Műszaki Bibliográfiai Közlemények 18. számából) 18 p.
14. Az éves találkozókhöz kapcsolódó kirándulásokon-könyvtárlátogatásokon túl 2005-ben kezdődött el a „Szomszédolás” című programsorozat, mely során az egyházi-felekezeti könyvtárak között is különleges, jobbára budapesti gyűjteményeket keresték fel. A „Szomszédolás” első helyszínei 2005-ben a Szerb Ortodox Egyházmegye Gyűjteményei és az Ars Alba restaurátor műhely voltak Szentendrén, valamint a Magyarországi Unitárius Egyház és a Rabbiképző Egyetem Könyvtára Budapesten. 2006-ban a látogatások a Ráday Könyvtárban, az Országos Evangélikus Könyvtárban, a Pálos Könyvtárban és a Piarista Központi Könyvtárban (még a Mikszáth téren) folytatódtak, 2007-ben a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban, a Képzőművészeti Egyetem Könyvtárában, (csoportos vezetéssel megnézték az Operát is), az Országgyűlési Könyvtárban (természetesen a Parlamentet is) és az MTA Könyvtár Kézirattárában és Keleti

Gyűjteményében „szomszédoltak” 2014-ben a mai helyére (Piarista köz) költözött Piarista Központi Könyvtárban és a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola Könyvtárában indult újra a program. 2015-ben ismét, a közben megújult Országgyűlési Könyvtár - Országgyűlés Hivatala Közgyűteményi és Közművelődési Igazgatóság, valamint a Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Gyűjteménye Könyvtár, a Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Kar – Török Pál Könyvtára, és az Eötvös Lóránd Tudományos Egyetem – Egyetemi Könyvtára került sorra. 2016-ban az egyik alkalommal az Evangélikus Hittudományi Egyetem Könyvtárát és a Petőfi Irodalmi Múzeumot, a másik alkalommal az Országos Idegennyelvű Könyvtárát és az Országos Pedagógiai Könyvtárát és Múzeumot keresték fel.

15. Ismertető: EKE Hírlevél – 2015. 4. sz. http://eke.hu/sites/default/files/csatolmanyok/hirlevelek/12._evfolyam/eke_hirlevel_2015_4.pdf
16. Ismertető: EKE Hírlevél – 2016. 2. sz. http://eke.hu/sites/default/files/csatolmanyok/hirlevelek/13._evfolyam/eke_hirlevel_2016_2.pdf
17. Az EMMI Könyvtári Osztálya koordinálásával 2014-ben elindult a nyilvános könyvtárak jegyzékének vezetéséről szóló 120/2014. (IV.8.) Korm. rendeletben foglaltak szerint a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvényben előírt nyilvános könyvtári alapkövetelmények és alapfeladatok teljesítését és a fenntartói nyilatkozatban vállaltak megvalósítását ellenőrző szakértői vizsgálat. 2014-ben egy egyházi könyvtárat érintett a vizsgálat, a szegedi Gál Ferenc Főiskola Könyvtárát. 2015-ben 14 könyvtárban történt vizsgálat: Debreceni Református Hittudományi Egyetem Maróthi György Könyvtára, Tiszántúli Református Egyházkerületi és Kollégiumi Nagykönyvtár és Teológiai Szakkönyvtára, Debrecen, Egri Főegyházmezei Könyvtár, Esztergomi Főszékesegyházi Könyvtár, Esztergomi Hittudományi Főiskola Könyvtára, Váci Egyházmezei Könyvtár, Apor Vilmos Főiskola Könyvtára, Vác, Ciszterci Nővérek Boldogasszony Háza Monostor Könyvtára, Kismaros, Főszékesegyházi Könyvtár, Kalocsa, Kecskeméti Református Egyházközség Könyvtára és Levéltára, Evangélikus Hittudományi Egyetem Könyvtára, Dr. Szent-Iványi Sándor Unitárius Gyűjtemény Könyvtára, Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem Könyvtára, Buddhista Misszió Dharma Könyvtára. Öröm, hogy mind a 15 könyvtár megfelelt a nyilvános státusz követelményeinek. A munka 2016-ban a következő egyházi könyvtárakban folytatódik: Pannonhalmi Főapátsági Könyvtár, Veszprémi Érseki Könyvtár, Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola Könyvtára, Kiskunhalasi Református Egyházközség Thúry József Könyvtára, Római Katolikus Egyházi Gyűjtemény Könyvtára, Sárospatak, Dunántúli Református Egyházkerület Tudományos Gyűjteményei Könyvtár, Pápa.
18. Az EISZ-ről Lencsés Ákos (MTA-KIK) tartott előadást a 2016. júniusi szarvasi konferencián: Egyházi intézmények az EISZ Nemzeti Programban címmel. 2016. szeptember 15-én az EISZ és az ELTE EISZ könyvtári nyílt napon bemutatót tartott az egyházi felsőoktatási intézmények, egyházi könyvtárak és levéltárak számára a Brill és a DeGruyter kiadók releváns tartalmairól és a hozzáférés lehetőségeiről az ELTE Egyetemi Könyvtárban.
19. A közelmúltban több könyvtárral kapcsolatos jogszabály is megváltozott. Ezek a változások az egész magyar könyvtári rendszerben, minden könyvtártípusnál sok kérdést és problémát vetnek fel. Az egyházi könyvtárak különlegesek, de nem törvényen kívüliek, ha náluk nagyon sok minden másképp van is – fenntartás, finanszírozás, szervezeti kultúra stb. –, mint egyéb könyvtártípusoknál. A könyvtári törvény módosításairól szóló 2015. évi CCVII. törvény bizonyos pontja már 2016. január 1-jén hatályba lépett, más bekezdések 2016. szeptember 1-től, illetve 2017. január 1-től érvényesek. Az egyesület 2016. novemberben szakmai napot szervezett *A jog útvesztőjében, avagy hogyan legyünk naprakészek a könyvtárakat érintő törvények változásaiban* címmel a könyvtári jogszabályok és a számviteli törvény őket is érintő kérdéseiről, változásairól, az e-leltárról, a kurrens leltári, és a teljes gyűjteményt érintő értékbecslésről, a teljes állomány „vagyonosításáról”, ami különösen nagy gondot jelenthet a muzeális gyűjteménnyel rendelkező könyvtárakban.